

Ny förmögenhetspolitik ger fler jobb

Göteborgs-Posten

- 1995-11-02

Författare: Per-Martin Meyersson

Om vi vill återskapa "the entrepreneurial spirit" i det svenska näringslivet måste vi öka den politiska toleransen för privat förmögenhetsbildning såväl inom som utanför företagen, skriver författaren Per-Martin Meyerson. Men det räcker inte med rika företag. Vi måste också ha rika hushåll.

Ett tillräckligt utbud av resursstarka kapitalägare med entreprenörskompetens är ett nödvändigt villkor för produktivitetsförbättringar och tillväxt i en marknadsekonomi av vår typ. De senaste decenniernas jämlikhetsinspirerade ekonomiska politik har lett till brist på sådana aktörer i den svenska ekonomin. För att kompensera denna brist har man tillskapat olika skattefinansierade kreditinstrument med uppgift att bistå företagsamheten. Utvecklingen har emellertid tydligt visat att en kapitalmarknad i form av fristående och avkastningsberoende kapitalägare är vida överlägsen anställda tjänstemän som utvärderare av kommersiellt möjliga projekt. Det hänger samman med att ägarkompetensen i näringslivet inte går att erövra genom utbildning. Det är fråga om inlärningseffekter som uppnås genom risktagande och via en sållningsprocess bestämd av framgångar och misslyckanden. Företagens försörjning med riskkapital i form av ägarkapital måste därför i huvudsak ske med hjälp av privata kapitalägare.

Utjämning

Den ekonomiska politiken i Sverige har i högre grad än i andra OECD-länder varit inriktad på en utjämning av konsumtionsmöjligheterna i samhället. En viktig metod i denna ambition är att genom beskattning överföra inkomster från rika till fattiga hushåll. Metoden kan kanske ge önskat resultat när det gäller omfördelning mellan olika löntagarkategorier. När det gäller företagare blir konsekvenserna annorlunda, ja rent av de motsatta. I verkligheten är det vinsterna man minskar och därmed tillgången på det riskkapital som är en förutsättning för överlevnad och expansion. Såväl vinstskatten som arbetsgivaravgiften är i själva verket en skatt på sysselsättningen. Jag vill hävda att utjämningsambitionerna lett till en företagsstruktur som hämmat utnyttjandet av entreprenörskompetensen i ekonomin och att en förbättring av företagsamhetens villkor är en nödvändig förutsättning för ökad tillväxt och sysselsättning. Såväl ekonomisk teori som våra erfarenheter ger ett starkt belägg för detta.

Den ekonomiska politiken

Det råder numera knappast några delade meningar om orsakerna till den rådande mindre effektiva företagsstrukturen i svensk ekonomi. Alltsedan 70-talets början har den ekonomiska politiken diskriminerat mindre, privatägda företag till förmån för stora väletablerade exportinriktade koncerner och offentliga monopol. Samtidigt har den i hög grad premierat institutionellt ägande av dessa koncerner på de enskilda entreprenöriella ägarnas bekostnad. Denna politikens arkitekter hämtades ur arbetarrörelsen. Den med denna politiska elit samarbetande kommersiella elit hämtades ur storföretagens och bankernas ledningsgrupper och

från vissa ägarfamiljer. Det var alltså en relativt homogen grupp med intresset fokuserat på storföretag som ingått i denna oheliga allians mellan företrädare för en demokratisk socialism och en på privat ägande grundad kapitalism.

Men politiken i storföretagens intresse kan inte bara förklaras med trycket från storföretagslobbyn och bristande insikter i företagens villkor hos de ansvariga politikerna. Förhoppningarna om en fungerande marknadsekonomi utan privat ägande, den demokratiska socialismen, har också spelat en roll. Eller åtminstone att man genom politiken kunde beröva ägandet dess grundläggande funktioner, den sk funktionssocialismen. En sådan tingens ordning ansågs lättare att genomföra i företag där ägandet är skilt från företagsledandet. Den under 70-talet skapade medbestämmandelagen (MBL) och förslagen till medägande genom fackligt dominerade fonder är instrument för genomförandet av en sådan politik. Resultatet av denna utveckling har blivit brist på resursstarka entreprenörer inom såväl den mindre företagsamheten som i storföretagssektorn. Ägandet i storföretagen är uppdelat i en passiv och en aktiv ägarroll. Samspelet mellan dessa rollinnehavare förutsätter ett tillräckligt utbud på såväl ägarkapital som entreprenöriella ägare och ägarteam. Traditionellt har detta utbud till alldeles övervägande del tillgodosetts på inhemska marknader. Den jämlikhetsinspirerade förmögenhetspolitiken alltsedan början av 70-talet har lett till en alltmer begränsad tillgång på entreprenöriella ägare. Härtill kommer att de svenska kapitalmarknadsinstitutionerna inte längre kan tillgodose den ökande efterfrågan på ägarkapital och framför allt sådant mer långsiktigt ägarkapital som kan bilda grunden för ett ägaransvar. Sverige lider alltså brist på aktörer för såväl den mer passiva som aktiva ägarrollen.

Även när det gäller den passiva rollen är situationen politiskt betingad. Valet av ett offentligt administrerat pensionssystem har gett upphov till en centraliserad fondbildning i jätteformat. AP-fondens tillgångar värderas i dag till över 500 miljarder varav endast en bråkdel får användas för investeringar i aktier. Den här dräneringen av sparandet för kanalisering till andra områden är en viktig förklaring till bristen på ägarkapital i den svenska ekonomin. Kapitalbristen i näringslivet har på senare tid kompenseras genom utländska portföljinvesteringar, dvs. investeringar utan tanke på ett mer långsiktigt ägaransvar. Men att bära risker utan inflytande betyder att kapitalet är lätttröligt. Man kan välja att snabbt överge den svenska marknaden eller att skaffa sig kontrollen över företagen.

Rädsla för utländsk kontroll

Det finns i Sverige liksom i flera andra länder en rädsla för en ökad utländsk kontroll av nationella storföretag eller storföretagsimperier. Till stor del är denna rädsla grundad på någon slags nationell stolthet och "landets flaggskepp" betraktas som oförytterliga delar av nationalförmögenheten. Man kan misstänka att samarbetet mellan de politiska och kommersiella eliterna varit inriktat på att stödja denna emotionellt betingade syn för att därmed skydda sig från konkurrens från utländska ägare. Finns det skäl för någon sakligt grundad rädsla för ett ökat utländskt övertagande av kontrollen över våra storföretag?

Under nu rådande förhållanden är svaret ja. Men argumenten är inte i första hand de som vanligen brukar presenteras; att utländska koncerner favoriserar sina hemländer eller på annat sätt diskriminerar mot dotterföretag i utlandet. Argumenten har i stället sin grund i den svenska

modellens regelsystem; dess ambitioner att försvåra privat förmögenhetsbildning och därmed skapa brist på såväl riskkapital som entreprenöriella kapitalägare. Svenska entreprenöriella ägare har sämre villkor än sina utländska konkurrenter. Den här ägarkompetensen finns inom landet och har traditionellt burit en stor del av ansvaret för den industriella utvecklingen. Det vore ett resursslöseri att inte utnyttja den eller att tvinga den utomlands. Härtill kommer att koncernledningarna och kretsen kring dessa utgör ett slags intellektuellt drivhusklimat för utveckling av entreprenörskompetens på hög nivå. Kulturgemenskap inte bara underlättar samarbetet utan är en viktig faktor när det gäller att etablera dessa miljöer. Ett utländskt övertagande av dessa funktioner skulle på sikt kunna utarma Sverige på dessa för entreprenörskompetensens utnyttjande så viktiga miljöer.

Men också inom den mindre företagsamheten saknas aktörer. Den idealiske mentorn för den nyetablerade entreprenören t ex är en kapitalägare som genom lyckosamt företagande skapat sig en förmögenhet. Har det dessutom skett på närliggande område minskar också den informationsasymmetri som vanligen råder mellan idégivare och finansiär. Med en sådan delägare är det lättare för tjänstemän inom olika kreditorganisationer att bedöma och ta risker. Att fatta beslut om investeringar inom den mer avancerade förnyelseverksamheten är förbehållet "insiders" med eget ekonomiskt ansvar.

Ny företagspolitik

Inom det tilltagande krismedvetandet som på senare tid utvecklats bland ekonomer och politiker råder nu stor samstämmighet om behovet av att öka nyföretagandet och att skapa bättre förutsättningar för mindre och medelstora företag att överleva och expandera. Härigenom hoppas man kunna uppnå förbättrad produktivitet, högre sysselsättning och ökad tillväxt i den svenska ekonomin. I hög grad måste politiken inriktas på att förbättra tillgången på riskkapital och då i synnerhet det ägarkapital som kommer från privata förmögenheter. Om vi vill återskapa "the entrepreneurial spirit" i det svenska näringslivet måste vi öka den politiska toleransen för privat förmögenhetsbildning såväl inom som utanför företagen. Det räcker inte med rika företag. Vi måste också ha rika hushåll.

Men effekterna av ett kvarts sekels diskriminering mot företagsamheten i allmänhet och mot privata kapitalägare i synnerhet elimineras inte över en natt eller ens över en mandatperiod. Att öka utbudet på resursstarka entreprenörer tar tid.

Per-Martin Meyerson

Fil dr, knuten till Industriens utrednings-
institut som forskare

©Göteborgs-Posten eller artikelförfattaren.